

RAFA GIL

UN CLÀSSIC PER A LA MÚSICA DEL SEGLE XX

Joaquim Rodrigo, l'últim mestre

Joaquim Rodrigo, el més conegut dels músics valencians, ha estat proposat recentment com a valencià il·lustre per la Universitat Politècnica de València. Nascut el 1901, les seues partitures, d'una clara felicitat, han acompanyat i ho fan encara, el transcurs accidentat d'aquest segle que el seu record pot evocar sencer.

Enric Sòria

Joaquim Rodrigo, saguntí, viu des del 1939 a Madrid. Actualment en un pis espaiós del carrer del General Yagüe, en una zona aproximadament residencial de la ciutat. Rodrigo és, i ho sap, el més conegut internacionalment dels compositors de l'Estat espanyol vius i en actiu, perquè segueix component, des de la talaia dels seus 86 anys excel·lentment duts. Ara treballa, no és la primera vegada, en una peça de tema valencià, que commemorarà l'entrada a València del rei Jaume I, ara fa 750 anys. De fet, a pesar dels anys de llunyania —atemperada per les visites so-

vintejades i els estiuèigs a Cullera, a la *finca dels pins*—, la temàtica del terreny, siga per la llengua d'algunes cançons o per altres referències musicals o descriptives, és una constant més o menys soterrània de l'obra rodriguera. Musicacions de versos populars, com la famosa *Per la flor del liri blau*, de poemes de Llorente o Carner, les *Quatre cançons en llengua catalana* o el *Tríptic de Mossèn Cinto*, com també les diverses composicions escèniques de tema saguntí, etc., en són prova.

Joaquim Rodrigo és cec des dels tres anys, la qual cosa no li ha impedit anar de triümfador per la vida o practicar una jovialitat amb un gra d'ironia, un

contrapunt sorneguer per a una melodia essencialment bonhomiosa, que ha brillat en tertúlies acerades. Un desenfarfegament que li permet donar per començada una entrevista enmig de les presentacions i de tancar-la amb un «amb això ja en tens prou per escriure, fill», inapel·lable. Al seu costat, sempre, Victoria Kamhi, la seua dona, discreta i omnipresent, nascuda a Turquia de família sefardita, pronuncia el castellà amb un accent exòtic quasi imperceptible, escriu poemes en alemany i acaba de publicar unes memòries, *De la mano de Joaquín Rodrigo*. Ha estat, durant més de 50 anys, els ulls del mestre. Lectora, transcriptora, correctora

i primera intèrpret de la seua música. Quan ens acomiadem li demana que ens toque alguna cosa al piano. Somriu quan Joaquim Rodrigo, amb pols ferm, ens regala unes notes del *Concierto de Aranjuez*.

—Vostè va nèixer, el 1901, a Sagunt, el dia de Santa Cecília, patrona dels músics. A pesar d'aquest avís, sembla que, als seus pares, no els va fer massa gràcia tenir un fill compositor.

—No. En el fons ho acceptaren. Els

—No massa, la veritat. Hi havia molt poquets concerts. Les grans temporades d'òpera que s'hi feien el segle XIX havien vingut ja prou a menys quan jo vaig arribar a València. Després me'n vaig anar a París, que era una altra cosa. A París vaig tenir la fortuna de trobar la que seria la meua dona, que era una magnífica pianista —havia obtingut el premi del conservatori de París—, i es va dedicar a mi en cos i ànima. Em va ajudar i encoratjar en tot.

Falla, a mi i a tots els músics espanyols a París.

—¿Quins compositors l'havien marcat més profundament en la seua formació?

—Ravel em va influir molt, també Debussy, i, és clar, Manuel de Falla. Quan jo vaig arribar a París, l'impressionisme musical ja no es discutia. De fet, començaven ja a sonar les peces que marcarien els nous temps, Strawinski, o el mateix *Retablo de maese Pedro*, de Falla, que és una peça molt important.

—En aquells moments va conèixer molts dels principals compositors contemporanis, Dukas, Ravel, Milhaud, Falla, Mompou, etc. Amb alguns el tracte va ser molt estret.

—Sobretot amb Dukas i amb Falla. Dukas era un home difícil, no es pense, difícil d'acontegar musicalment. Però era també un home molt afectuós, molt cordial. Entre els companys, n'hi havia un que, sembla, passava prou fam, i es deia que, a falta d'una altra cosa, es menjava el paper. Quan Dukas ho va saber li va donar un bitllet de cent francs, dient-li: «Prenga, però no se'l menge». Dukas m'apreciava molt, i també Falla, que em va protegir i ajudar molt. També vaig

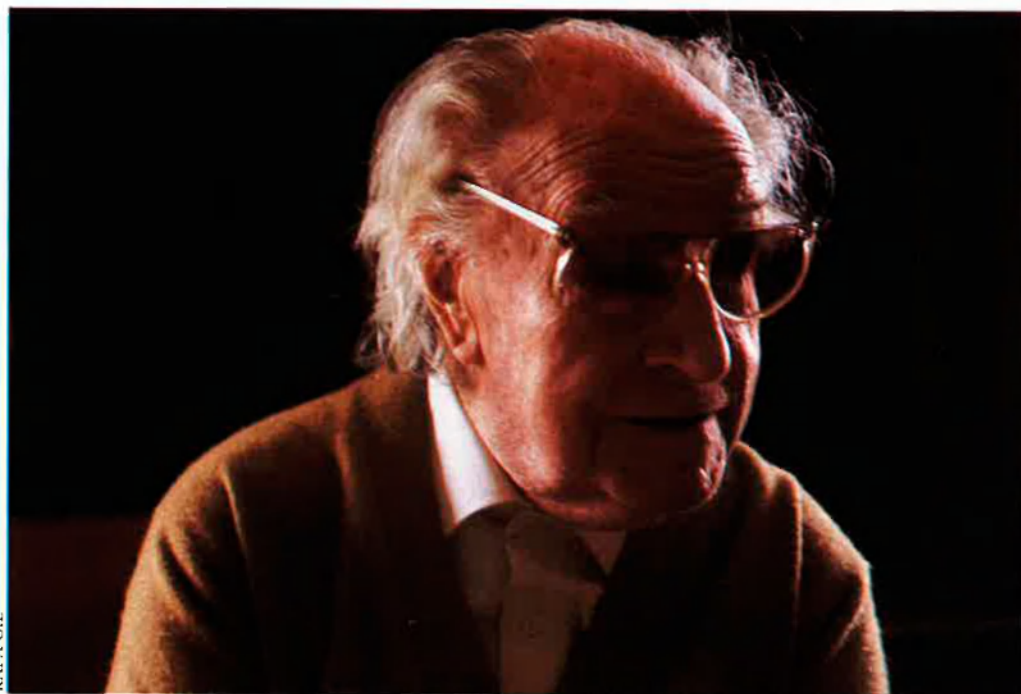
tractar prou Turina, Ravel i vaig ser molt amic de Mompou, molt; del guitarrista Emili Pujol, de Ricard Vines, que era una persona estupenda i va ser professor de piano de la meua dona. Hi teniem també molta amistat. Molta gent.

—¿Com va conèixer la seua dona?

—Va ser gràcies a una partitura, *Cinco piezas infantiles*. Jo l'havia enviada a un director alemany i li escrivia en francès perquè me la tornara i no em contestava. Per fi vaig preguntar a un amic, el pianista Alexandre Demetriadis, si coneixia alguna persona que sabera alemany per escriure una carta i em va contestar que coneixia una jove que me l'escriuria. I, en efecte, va escriure la carta, em van tornar la partitura i, com a agraïment, vaig anar a saludar-la i ens vam conèixer.

—Hi havia una anècdota sobre el seu nom i una profecia.

—Sí, una gitana va dir a Victòria que es casaria amb un home el nom del qual començaria per *jo*, i que tot aniria molt bé, que seria molt feliç i tot això. Ella

RAFA GIL

«Més que de tradició musical valenciana, caldria parlar de sensibilitat, de matisos».

meus pares eren comerciants i terratinents. No és que els agradara que fóra músic, però tampoc no m'ho posaren tan difícil.

—Vostè és saguntí, però de ben menut se'n va anar a viure a València. ¿Com recorda la ciutat d'aquell temps?

—Jo me'n vaig anar a València als tres anys. Vivíem en una casa molt gran del carrer de Sorní. La València d'aquell temps era una ciutat molt agradable, més menuda, amb pocs cotxes. Quan mon pare es va comprar un cotxe, li van donar la matrícula 451. Figure's.

—Allí va sentir *Rigoletto*, de Verdi. Es diu que va ser l'obra que li va despertar la vocació musical

—Sí. *Rigoletto* va ser la primera òpera que vaig escoltar. Em va impressionar molt. Després vaig sentir *Tosca*, alguna cosa de Wagner... Recorde que m'agradaven molt Verdi i Wagner. També vaig sentir alguns concerts, com quan Rubinstein va venir a València.

—¿Era intensa, atractiva, la vida musical valenciana en aquells anys?

—Tornem, però, encara a València, de moment. En el conservatori va arribar a conèixer López Chavarri.

—Chavarri va ser molt amic meu, sí. Em va donar molt bons consells, com també el crític del *Diario de Valencia*, Enrique Gomar, un home molt culte i fi.

—Quan arriba a París, l'any 27, porta en la maleta un grapat de partitures importants. Per a alguns crítics, aquestes partitures demostraren que Joaquim Rodrigo ja estava essencialment format com a compositor.

—Jo m'havia endut a París algunes peces: *El prelude del gallo mananero*, la *Zarabanda lejana*, *Cinco piezas infantiles* i alguna cosa més. Allí vaig estar uns quants anys estudiant amb Paul Dukas, l'autor de *L'aprenent de bruixot*, ell m'estimava molt.

—¿Tingueren èxit aquelles peces a París?

—Sí, allí es van estrenar i editar. En fi, que no em va anar gens malament. Dukas em va ajudar molt a donar-me a conèixer, em va recomanar als editors. També em va ajudar molt Manuel de

es mirava molt tots els Joseps que li presentaven, però quan ens vam conèixer va caure que també podia tractar-se d'un Joaquim.

—*Es van casar a València.*

—Sí, l'any 33, ja fa una temporada. Vam venir a València a propòsit i després tornàrem a París, fins l'any 39, que ens vam instal·lar a Madrid. I ací hem tingut la filla, el treball.

—*El 1940 estrena el Concierto de Aranjuez.*

—Va ser tot un esdeveniment. Per a mi va ser molt agradable, molt emotiu. Després, l'obra va tenir una repercussió extraordinària.

—*¿No és això un poc injust amb les seues altres obres? Moltes es mereixien aquest èxit.*

—No. És veritat que no són tan conegudes, però n'hi ha algunes que també han tingut un èxit fort.

—*Vostè s'ha interessat molt per la música culta espanyola del Renaixement, sobretot per les peces de vihuela, al contrari que molts dels seus companys de generació, molt més interessats per la tradició popular. ¿Li semblava que la culta era una tradició desatesa?*

—No, desatesa no. Jo tenia molta afició a la història de la música, l'Edat Mitjana, el Renaixement, des de ben prompte. *Zarabanda lejana*, per exemple, és de l'any 25.

—*Entre els vihuelistes, el valencià Lluís Milà, que va escriure el primer i un dels millors tractats de vihuela.*

—La meua dona i jo vam escriure un ballet sobre ell, *Pavana real*. Era un gran pavanista. També vaig incloure-hi alguna peça d'ell.

—*Milà, Comes, el gran Cabanilles, Martín i Soler, Rodrigo... ¿Hi ha una tradició musical valenciana o són només figures aïllades?*

—Hi ha alguna cosa, tampoc no massa evident, una sensibilitat, alguns matisos.

—*S'ha parlat de la claredat llatina de la música de Joaquim Rodrigo. ¿Se sent particip, doncs, d'aquesta sensibilitat valenciana?*

—Segurament, clar. Ara, també tinc una tirada forta per Castella la Vella, que m'ha influït molt.

—*Vostè es queixava que la manca d'una tradició musical sòlida, sobretot en els segles XVIII i XIX havia esterilitzat els esforços dels millors compositors hispànics. ¿Encara és així?*

—No, el fet ja no és tan greu. Però encara es podria fer molt per cobrir aquest buit. Això va ser un obstacle greu en el temps d'Albéniz, del mateix Falla. Ara hi ha prou compositors madurs, entre 50 o 60 anys, que treballen

molt bé. Diuen que tenen dificultats, però sempre és difícil.

—*Es diu que hi ha una desconexió cada vegada major entre la música culta actual i el públic melòman.*

—Això s'ha dit sempre. La música nova sempre és la més difícil. Costa avesar-s'hi, costa acostumar-s'hi. És un problema de temps i de constància.

—*¿Encara compon, senyor Rodrigo?*

—Clar. Ara he d'escriure una obra per al 750 aniversari de la reconquesta de València que m'ha encarregat la Generalitat, que s'estrenarà per l'octubre. Una peça per a orquestra. M'ho han dit fa poc, però encara s'ha de formalitzar l'encàrrec. Vam quedar que

m'escriuriem, però no m'han escrit.

—*¿Quin és el seu sistema de treball?*

—Treballa de matí, una miqueta de vesprada, de nit ja no. Abans treballava molt de nit, però ja no perquè m'excite i em desvetle. De matí es treballa millor. Busque els temes, de vegades ve una idea, una inspiració, però més sovint cal buscar-la, aconseguir-la. Després, amb els temes i la idea clara, vaig desenvolupant-los, organitzant-los.

—*Imaginem una possibilitat esgarri-fosa: que només es poguera salvar una sola partitura. ¿Quina salvaria vostè?*

—Si no hi haguera més remei que salvar-ne una triaria *La passió segons Sant Mateu*, sens dubte. □

RAFA GIL

«La música nova sempre és la més difícil. És una qüestió de temps i constància».